

УДК 343.3/.7

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.13>

Германов С.А.

проректор

*Донецького державного
університету внутрішніх справ,
майор поліції*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ ЗА ОЗНАКАМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Постановка проблеми. Визначення елементів складу кримінального правопорушення надає можливість узагальнити підходи до його кваліфікації та встановити існуючі прогалини кримінально-правового регулювання певного виду суспільних відносин, а також уточнити потенційні криміногенні загрози, до яких вони можуть призводити. Необхідно відмітити, що наразі в доктрині кримінального права існує низка дискусійних аспектів, які стосуються потреби в уточненні окремих кримінально-правових ознак незаконного заволодіння транспортними засобами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду особливостей кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом присвятили свої праці такі вчені як: О. М. Джужа, В. П. Ємельянов, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, Є.С. Назимко та інші. Водночас, негативні кількісно-якісні показники свідчать про необхідність удосконалення підходу до створення сучасного механізму кримінально-правової протидії незаконному заволодінню транспортними засобами, що і зумовлює актуальність обраної для дослідження теми.

Метою статті є визначення особливостей кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 289 КК України за ознаками об'єктивної сторони протиправного діяння.

Викладення основного матеріалу. Відтак, традиційно вважається, що основним безпосереднім об'єктом кримінального пра-

вопорушення, передбаченого ст. 289 КК України є суспільні відносини, які забезпечують безпеку дорожнього руху механічного транспорту, про що також свідчить розташування норми в XI розділі Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту». Водночас із урахуванням відповідної специфіки, яка полягає саме у заволодінні майном, додатковим обов'язковим об'єктом є відносини власності. При цьому такий підхід законодавця є у певній мірі дискусійним, що зумовлено такими підставами.

Так, по-перше, аналіз судової практики та правоохоронної статистики надає підставу для констатації, що у більшості випадків незаконне заволодіння транспортним засобом вчиняється як повнолітніми, так і неповнолітніми особами з корисливою метою – для отримання матеріальної вигоди або з особистих мотивів, зокрема спрямованих на підготування до вчинення іншого кримінального правопорушення у якості знаряддя протиправного діяння. Вивчення норм кримінального законодавства дозволяє припустити, що розміщення норми, в якій передбачено відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом у розділі, в якому унормовано кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту зумовлено, по-перше, предметом такого діяння – транспортним засобом; по-друге

прогалинами кримінального законодавства, зумовленими рудиментарним підходом попередніх нормативно-правових актів, зокрема Кримінального кодексу України 1961 року. У вказаному законодавчому акті незаконне заволодіння транспортним засобом (як і більшість кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту) було передбачено як злочин проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я, що ускладнило процес визначення його безпосереднього об'єкту під час формування чинного кримінального законодавства незалежної України.

По-друге, у п. 2 примітки до ст. 289 КК України законодавцем було визначено, що під повторністю слід розуміти вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила незаконне заволодіння транспортним засобом або кримінальне правопорушення, передбачене ст.ст. 185-187, 189-191, 262, 290, 410 КК України. Отже, фактично, дана примітка надає підставу для констатації, що таке кримінальне правопорушення безпосередньо пов'язано із першочерговим посяганням саме на майнові права, і вже потім – на безпеку руху та експлуатації транспорту, які, у більшості випадків, взагалі можуть не зазнати шкоди та інших негативних наслідків (про що свідчить конструкція ч. 1 ст. 289 КК України, яка передбачає формальний склад кримінального правопорушення). Про це свідчить і відповідна судова практика.

Так, відповідно до вироку Крижопільського районного суду Вінницької області від 06 грудня 2023 року (справа № 134/2143/23), *неповнолітній обвинувачений 04 листопада 2023 року, близько 03 години 40 хвилин, маючи умисел на незаконне заволодіння транспортним засобом з метою його подальшої експлуатації, достовірно знаючи, що на території домоволодіння потерпілого знаходиться мопед, відчинивши фіртку, яка веде на територію домоволодіння, проник на вказану територію. В подальшому, реалізуючи свій злочинний умисел обвинувачений виштовхав*

мопед марки «Honda Dio» моделі AF56, сірого кольору, належний потерпілому із території вищевказаного домоволодіння та впевнившись, що за його діями не спостерігають сторонні особи, незаконно заволодів вищевказаним транспортним засобом та розпорядився ним на власний розсуд. В подальшому, 04.11.2023 року близько 17 години обвинувачений, рухаючись на вищевказаному мопеді був зупинений поліцейським офіцером громади Тульчинського районного відділу поліції ГУНП у Вінницькій області на автодорозі між населеними пунктами с. Вапнярки та с. Маяки Тульчинського району Вінницької області. Таким чином, обвинувачений вчинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 289 КК України, тобто незаконне заволодіння транспортним засобом, вчинене з проникненням у інше сховище [1]. Так, відповідно до Правил експлуатації колісних транспортних засобів, затверджених Наказом Міністерства інфраструктури України від 26.07.2013 № 550, технічна експлуатація – це технічні операції та процеси утримання колісних транспортних засобів у безпечному технічному стані відповідно до технічних умов виробника та норм законодавства [2], відповідно до Настанови з експлуатації транспортних засобів в органах та підрозділах ДСНС України, затвердженої Наказом Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 27.06.2013 № 432, експлуатація транспортного засобу – це технічно правильне використання, а також діагностика, технічне обслуговування, ремонт, зберігання, транспортування та облік ТЗ [3]. Хоча поняття «безпека дорожнього руху» на сьогоднішній день нормативно не визначена, проте в Законі України від 30.06.1993 № 3353-ХІІ «Про дорожній рух» передбачено, що цим законодавчим актом визначено правові та соціальні основи дорожнього руху з метою захисту життя та здоров'я громадян, створення безпечних і комфортних умов для учасників руху та охорони навколишнього природного середовища [4], що надає підставу під безпекою дорожнього руху розуміти унормовані пра-

вила поведінки на дорозі, які забезпечують безпечні і комфортні умови для учасників руху та охорони навколишнього природного середовища.

Отже, із урахуванням наведених у законодавстві визначень понять «експлуатації транспорту» та «безпеки дорожнього руху», а також обставин кримінального правопорушення, викладених у наведеному вище вирокі, можна підсумувати, що як «de facto», так і «de jure», у першу чергу, шкода була спричинена суспільним відносинам власності, водночас суспільні відносини, які забезпечують безпеку дорожнього руху механічного транспорту зазнали лише умовного протиправного впливу, зумовленого потенційною відсутністю у неповнолітнього навичок керування транспортними засобами та необхідного водійського досвіду.

Інша ситуація викладена у вирокі Тарутинського районного суду Одеської області від 29 квітня 2024 року (справа № 515/2013/23), відповідно до якого *неповнолітній обвинувачений 22 жовтня 2023 року приблизно о 01:00 годині точного часу під час досудового розслідування встановити не представилось можливим, умисно із корисливих спонукань, маючи злочинний намір на незаконне заволодіння транспортним засобом у власника чи користувача всупереч його волі, шляхом вільного доступу, пройшов на подвір'я домоволодіння, де помітив автомобіль марки ВАЗ 21061, синього кольору, що на праві приватної власності відповідно до свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу належить потерпілому та перебуває в його постійному користування, вартістю 31326,88 гривень. Далі, з метою використання зазначеного автомобіля для задоволення власних потреб, викотивши його на вулицю, неповнолітній, відкривши незачинені двері, сів за кермо, запустив двигун за допомогою ключа, який знаходився в замку запалення, таким чином таємно умисно, незаконно заволодів вказаним автомобілем та в подальшому розпорядився ним на власний розсуд. Під час користування*

незаконно отриманим транспортним засобом марки ВАЗ 21060 допустив його пошкодження, а саме: переднього бамперу, переднього щиту, лівої ґратки радіатора, правої ґратки радіатора, лівої рами фари, правої рами фари та зняття автомобільної акумуляторної батареї марки «Topla Energy 75 ah, чим завдав потерпілому матеріальний збиток на загальну суму 7116,96 гривень [5]. У наведеній ситуації шкоду було завдано як праву власності на транспортний засіб, так і безпосередньо – порядку його експлуатації та безпеці дорожнього руху. Водночас, із урахуванням того, що виходячи із викладених вище та додатково проаналізованих вироків по кримінальним провадженням, розпочатим за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 289 КК України в першу чергу шкода протиправним діянням завдається суспільним відносинам власності. Про це також свідчить законодавча вказівка у примітці до ст. 289 КК України щодо врахування під час визначення наявності ознаки повторності вчинення низки кримінальних правопорушень проти власності. Така законодавча позиція може бути зумовлена загальною тенденцією до встановлення спеціальних норм щодо кримінальної відповідальності за заволодіння предметами, які, відповідно до положень цивільного законодавства, відносяться до джерел підвищеної небезпеки (зброя, транспортні засоби, наркотичні засоби тощо). Водночас у більшості випадків, вчиняючи, наприклад, викрадення вогнепальної зброї кримінальний правопорушник посягає на суспільні відносини у сфері законного обігу вогнепальної зброї та порядку її придбання, що входить у зміст родового об'єкту кримінальних правопорушень проти громадської безпеки (це стосується і порядку обігу наркотичних засобів, їх аналогів та прекурсорів); викрадення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі передбачає порушення визначеного законодавством порядку реалізації громадянами права на вільні вибори; викрадення документів, штам-

пів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем вчиняється особою з метою здійснення протиправного впливу на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян тощо. Отже, перелічені кримінальні правопорушення, які передбачені у спеціальних нормах Особливої частини кримінального законодавства щодо викрадення/привласнення/заволодіння у будь-якому випадку призведуть до кримінально протиправного впливу на родовий об'єкт, передбачений у цих розділах.

Що стосується розглядуваного кримінального правопорушення, необхідно відмітити, що за умови, якщо кримінальний правопорушник має необхідні навички керування транспортним засобом, заволодіння транспортним засобом не призведе до порушення порядку його експлуатації та безпеки дорожнього руху. Виходячи зі змісту вироків, а також особливостей об'єктивної сторони, порушенням порядку експлуатації можна вважати лише використання електронних пристроїв для втручання в роботу технічних засобів охорони як спосіб заволодіння транспортним засобом, визначеним у ч. 2 ст. 289 КК України, що, водночас, також не утворює комплексу підстав для залишення кримінального правопорушення в XI розділі чинного кримінального законодавства.

Необхідно також відмітити, що специфіка об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 289 КК України полягає у тому, що в ч. 1 цієї норми законодавець не визначає додаткових її ознак, зокрема таких як обстановка, спосіб тощо. Такий підхід часто призводить до помилок під час кваліфікації цих суспільно небезпечних діянь. Так, відповідно до постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 21 січня 2016 року (справа 5-365кс15), *обвинувачений 20 грудня 2014 року приблизно о 18 годині у кімнаті гуртожитку Понінківського професійного ліцею Полонського району Хмельницької області,*

де проживав із потерпілим, використовуючи дружні стосунки з останнім, шляхом обману та зловживання довірою під приводом поїздки до магазину для придбання продуктів харчування попросив його дати для цього мотоцикл та ключі до нього, на що потерпілий, виходячи з довіри до обвинуваченого та в помилковій впевненості в добросовісності його дій, погодився. Після цього обвинувачений, діючи умисно, повторно, біля гуртожитку зазначеного ліцею, розташованого по вул. Півнюка, незаконно заволодів мотоциклом, власником якого був потерпілий, та який перебував у його правомірному користуванні й володінні та розпорядився ним на власний розсуд, завдавши потерпілому таким чином матеріальної шкоди в розмірі 2171 грн. Апеляційний суд Хмельницької області зазначений вирок щодо обвинуваченого змінив. Дії останнього перекваліфіковано з ч. 2 ст. 289 на ч. 2 ст. 190 КК України та призначено йому покарання за ч. 2 ст. 190 КК України у виді позбавлення волі на строк 1 рік... Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 5 жовтня 2015 року відмовив першому заступнику прокурора Хмельницької області у відкритті касаційного провадження за його касаційною скаргою на ухвалу Апеляційного суду Хмельницької області від 11 серпня 2015 року щодо обвинуваченого. У заяві заступник Генерального прокурора України порушує питання про скасування ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2015 року та направлення кримінальної справи щодо обвинуваченого на новий розгляд до суду касаційної інстанції. При цьому посилається на неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми права, передбаченої законом України про кримінальну відповідальність, у подібних правовідносинах, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень, а саме частини ч. 2 ст. 289 КК України. Зазначає, що суди апеляційної та касаційної інстанцій дійшли необґрунтованого висновку про те, що злочинні дії обвину-

ваченого, які полягають у незаконному заволодінні транспортним засобом шахрайським шляхом, необхідно кваліфікувати за ст. 190 КК України [6]. Виходячи з диспозиції ч. 1 ст. 289 КК України, можна зробити висновок, що під поняттям «незаконного заволодіння» законодавець передбачив всі можливі способи обертання майна на свою користь та отримання можливості розпоряджатись ним на власний розсуд. Водночас аналіз інших норм Особливої частини, в яких передбачено кримінальну відповідальність за вчинення таких дій щодо зброї, наркотичних засобів тощо, надає підставу констатувати, що в диспозиціях перших частин таких норм законодавець чітко визначив форми реалізації об'єктивної сторони: «викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»; «викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження»; «викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» тощо. Такий підхід надає можливість уникати неоднозначних тлумачень під час кваліфікації кримінальних правопорушень.

У контексті вище вказаного вироку, необхідно відзначити, що розглядаючи зміст касаційної скарги, Верховний Суд дійшов висновків про те, що норми, передбачені ст.ст. 289 та 190 КК України, у разі встановлення факту заволодіння транспортним засобом співвідносяться як спеціальна і загальна. Згідно з правилами кваліфікації злочинів, якщо діяння, вчинене винною особою, одночасно підпадає під ознаки двох чи більше кримінально-правових норм, має місце конкуренція останніх. Завжди повинна застосовуватися та норма, яка охоплює з найбільшою повнотою всі фактичні ознаки

вчиненого діяння. Вона має перевагу перед нормою, яка передбачає лише частину того, що вчинив злочинець. Отже, за вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом, у тому числі шляхом обману або зловживання довірою потерпілої особи, законодавець передбачив спеціальну норму кримінального закону – ст. 289 КК, яка має перевагу над загальною нормою кримінального закону – ст. 190 КК, а тому належить застосувати спеціальну норму кримінального закону. Установлені судами обставини справи щодо обвинуваченого свідчать про те, що він шляхом обману та зловживання довірою потерпілого заволодів транспортним засобом (мотоциклом) і розпорядився ним на власний розсуд. У рішенні, яке надано заявником для порівняння, суд касаційної інстанції погодився з правильністю кваліфікації дій за частиною другою ст. 289 КК, яка також заволоділа транспортним засобом шляхом обману та зловживання довірою. Зіставлення правових висновків оскарженого та порівнюваного судових рішень свідчить про наявність неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми права, передбаченої законом України про кримінальну відповідальність, у подібних правовідносинах, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень [6]. Отже, із урахуванням наведеної практики суду, а також з метою забезпечення однакового підходу до конструювання схожих за об'єктивною стороною кримінальних правопорушень, доцільним є викладення ч. 1 ст. 289 КК України у такій редакції: 1. *Викрадення, привласнення, вимагання транспортних засобів чи заволодіння ними шляхом шахрайства – карається...* Така редакція, по-перше, забезпечить вичерпний перелік форм реалізації об'єктивної сторони; по-друге, надасть можливість уникнути неправильного підходу до тлумачення кримінального законодавства під час кваліфікації незаконного заволодіння транспортним засобом, яке вчиняється шляхом шахрайства або вчинення дій, передбачених у ст. 191 КК України.

Відповідно до постанови Верховного Суду від 5 березня 2020 року (справа № 755/16101/16-

к), згідно з вироком суду, обвинувачений 8 листопада 2012 року, діючи з умислом на незаконне заволодіння належним іншій особі автомобілем марки «Daewoo» моделі «Lanos», 2008 року випуску, перебуваючи в м. Києві, уклав з останньою договір оренди зазначеного автомобіля. Отримавши автомобіль, свідоцтво про його реєстрацію та ключ від нього, обвинувачений з метою приховати свої злочинні дії почав користуватися цим автомобілем та сплачував за нього протягом декількох тижнів орендну плату відповідно до укладеного договору. Надалі, 11 лютого 2013 року обвинувачений, діючи з метою власної наживи та незаконного збагачення, через знайдене у всесвітній мережі Інтернет оголошення домовився з невстановленою досудовим розслідуванням особою про продаж їй вищевказаного автомобіля. В той же день обвинувачений направився на належному іншій особі автомобілі за обумовленою в телефонній розмові адресою, де незаконно продав автомобіль невстановленій досудовим розслідуванням особі, передавши також свідоцтво про його реєстрацію та ключ. Після цього обвинувачений покинув місце вчинення кримінального правопорушення, завдавши своїми діями потерпілій матеріальну шкоду у розмірі 60000 грн. [7]. Виходячи із обставин справи, транспортний засіб було передано особі відповідно до договору оренди транспортного засобу. Що свідчить про те, що між потерпілою та кримінальним правопорушником було укладено правочин, який надав право на його використання (відповідно до ст. 800 ЦК України), водночас такий договір не передбачав наявності права на розпорядження майном.

У касаційній скарзі захисник, посиляючись на неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність та невідповідність призначеного покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого, просить судові рішення змінити, а саме перекваліфікувати дії обвинуваченого з ч. 2 ст. 289 на ч. 1 ст. 191 КК України, призначивши покарання не пов'язане із позбавленням волі, та засто-

сувавши п. «в» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2014 році», звільнити обвинуваченого від відбування покарання. Стверджує, що суди першої та апеляційної інстанцій дійшли неправильного висновку про наявність у діях обвинуваченого складу інкримінованого йому злочину, оскільки об'єктивна сторона цього злочину передбачає саме протиправне вилучення з будь-якою метою транспортного засобу у власника будь-яким способом. Крім того, стверджує про відсутність в діях обвинуваченого суб'єктивної сторони цього злочину, яка полягає у прямому умислі на заволодіння транспортним засобом. Так, апеляційний суд не приділив належної уваги тому, що за змістом п. 1 примітки до ст. 289 КК України, незаконним заволодінням транспортним засобом вважається умисне протиправне вилучення транспортного засобу з будь-якою метою у власника або законного користувача всупереч їх волі. Дійсно, таке заволодіння може бути вчинене таємно чи відкрито, шляхом обману чи зловживання довірою, із застосуванням насильства чи погроз. Разом з тим, закінченим злочин вважається з моменту, коли транспортний засіб почав рухатися унаслідок запуску двигуна чи буксирування або ж перевезення на іншому транспортному засобі, а якщо заволодіння відбувається під час руху такого засобу, з моменту встановлення контролю над ним. Проте, всупереч наведеним вище приписам закону, кваліфікуючи дії засудженого за ч. 2 ст. 289 КК України, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку, що факт незаконного заволодіння обвинуваченим транспортним засобом відбувся саме в момент реалізації останнім цього автомобіля іншій особі [7]. При цьому такий підхід не є аргументованим, оскільки в момент передачі автомобіля третій особі транспортний засіб знаходився у правопорушника на законних підставах. Необхідно також враховувати є те, що заволодіння майном (зокрема і транспортним засобом) передбачає отримання можливості їм користуватись на розпоряджатись на власний розсуд.

Про це також було зазначено і у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті», відповідно до якої незаконне заволодіння транспортним засобом слід розуміти як умисне, протиправне вилучення його з будь-якою метою у власника або законного користувача всупереч їх волі (з місця стоянки чи під час руху) шляхом запуску двигуна, буксирування, завантажування на інший транспортний засіб, примусового відсторонення зазначених осіб від керування, примушування їх до початку чи продовження руху тощо. Таке заволодіння може бути вчинене таємно або відкрито, шляхом обману чи зловживання довірою, із застосуванням насильства або погроз [8]. В момент передачі транспортного засобу правопорушник втратив юридично визначену можливість користуватись транспортним засобом та фактичну (заборонену законом) здатність їм розпоряджатись, що свідчить про недоцільність вважати момент продажу автомобіля – моментом заволодіння транспортним засобом.

Водночас поза увагою судів залишилося те, що автомобіль був переданий власницею обвинуваченому відповідно до договору оренди з можливістю його експлуатації за цільовим призначенням і перебував у останнього з листопада 2012 року по лютий 2013 року. Також обвинуваченому добровільно були передані реєстраційні документи на цей автомобіль та ключі від нього. Ці обставини ніким із учасників кримінального провадження не заперечуються. Отже, автомобіль не був протиправно або поза волею власника вилучений обвинуваченим. Натомість засуджений отримав цей автомобіль у тимчасове користування на підставі договору оренди, після чого транспортний засіб перебував у нього протягом декількох місяців за згодою власника. Проте в подальшому обвинувачений, не маючи права розпоряджатися цим автомобілем, таємно від власника продав

його та отримав за нього гроші. Викладені обставини свідчать про те, що обвинувачений не може бути суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 289 КК України, оскільки він мав право на користування належним потерпілій автомобілем, однак може бути суб'єктом злочину проти власності. Таким чином, за встановлених судом фактичних обставин кримінального провадження, положення ч. 2 ст. 289 КК України щодо обвинуваченого застосовані неправильно... [8]. Із урахуванням наведених судом положень необхідно погодитись із тим, що факту незаконного заволодіння транспортним засобом не відбулось, оскільки на момент фактичного незаконного відчуження третій особі автомобіль знаходився у кримінального правопорушника законно, оскільки він мав цивільний статус наймача транспортного засобу відповідно до договору оренди. Водночас із урахуванням того, що санкція ч. 1 ст. 191 КК України встановлює більш вигідні для правопорушника наслідки (зокрема через те, що є альтернативною та передбачає більш широкий перелік видів покарань, які можуть бути застосовані) передбачення такої форми заволодіння транспортним засобом як його «привласнення» надало б можливість посилити межі кримінальної відповідальності за вчинення таких дій. Наведене є ще одним аргументом на користь редакції ч. 1 ст. 289 КК України, запропонованої вище.

Висновки. Таким чином, аналіз судової практики та тенденцій законотворчої роботи надали підставу для наведення додаткових аргументів на користь доктринальної позиції щодо недоцільності вважати незаконне заволодіння транспортним засобом – кримінальним правопорушенням проти безпеки руху та експлуатації транспорту. На це також вказує і запропонований у проєкті нового кримінального законодавства України підхід, відповідно до якого запропоновано викрадення чужої рухомої речі вважати кримінальним правопорушенням проти власності.

Аналіз судової практики надав можливість виявити неоднозначне тлумачення норм кримінального законодавства, що призводить до помилок під час його застосування. Більшість

проблемних питань знаходяться у площині розмежування заволодіння транспортним засобом шляхом обману та шахрайства, а також кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України. Виходячи із конструкції ч. 4 ст. 289 КК України, констатовано, що законодавцем, фактично, не було закріплено часовий проміжок для застосування до кримінального правопорушника спеціальної підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, що є недоцільним та потребує уточнення.

Із урахуванням наведеного запропоновано внести зміни та доповнення до ст. 289 КК України, а саме:

– ч. 1 ст. 289 КК України викласти у такій редакції: *1. Викрадення, привласнення, вимагання транспортних засобів чи заволодіння ними шляхом шахрайства – карається...*

– ч. 4 ст. 289 КК України викласти у такій редакції: *4. Звільняється від кримінальної відповідальності судом особа, яка вперше вчинила дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вона до повідомлення про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки.*

Анотація

У статті розглядаються особливості кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 289 КК України за ознаками об'єктивної сторони протиправного діяння. Вказується, що із урахуванням наведених у законодавстві визначень понять «експлуатації транспорту» та «безпеки дорожнього руху» як «de facto», так і «de jure», у першу чергу, шкода кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 289 КК України спричиняється суспільним відносинам власності, водночас суспільні відносини, які забезпечують безпеку дорожнього руху зазнають лише умовного протиправного впливу, зумовленого потенційною відсутністю в особи навичок керування транспортними засобами та необхідного водійського досвіду. Зазначається, що за умови, якщо кримінальний правопорушник має необхідні навички керування транспортним засобом, а також необхідний досвід, заволодіння транспортним засобом не призведе до порушення порядку його експлуатації та безпеки дорожнього руху. Доведено, що виходячи зі змісту вироків, а також особливостей об'єктивної сторони, порушенням порядку експлуатації можна вважати лише використання електронних пристроїв для втручання в роботу технічних засобів охорони як спосіб заволодіння транспортним засобом, визначеним у ч. 2 ст. 289 КК України, що, водночас, також не утворює комплексу підстав для залишення цього кримінального правопорушення в XI розділі чинного кримінального законодавства. Підсумовується, що більшість проблемних питань знаходяться у площині розмежування заволодіння транспортним засобом шляхом обману та шахрайства, а також кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України. Із урахуванням конструкції ч. 4 ст. 289 КК України, констатовано, що законодавцем, фактично, не було закріплено часовий проміжок для застосування до кримінального правопорушника спеціальної підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, що є недоцільним та потребує уточнення.

Ключові слова: транспортний засіб, заволодіння, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, протидія, запобігання, об'єкт, об'єктивна сторона, судова практика, кваліфікація, безпека руху, експлуатація, власність.

Hermanov S.A. Peculiarities of the qualification of illegal possession of a vehicle based on the objective aspect of the criminal offense

Summary

The article examines the features of the qualification of a criminal offense provided for by Art. 289 of the Criminal Code of Ukraine on the grounds of the objective side of the illegal act. It is indicated

that, taking into account the definitions of the concepts of “transport operation” and “road traffic safety” both “de facto” and “de jure” given in the legislation, first of all, damage to criminal offenses provided for in Art. 289 of the Criminal Code of Ukraine is caused by social property relations, while social relations that ensure road traffic safety are subject to only conditional illegal influence caused by a person’s potential lack of vehicle driving skills and the necessary driving experience. It is noted that, provided that the criminal offender has the necessary skills to drive a vehicle, as well as the necessary experience, taking possession of a vehicle will not lead to a violation of its operation and road safety. It has been proven that, based on the content of the verdicts, as well as the specifics of the objective side, only the use of electronic devices to interfere with the work of technical security equipment as a way of taking possession of a vehicle, defined in Part 2 of Article 289 of the Criminal Code of Ukraine, which, at the same time, also does not form a set of grounds for leaving this criminal offense in Chapter XI of the current criminal legislation. It is concluded that most of the problematic issues are in the area of distinguishing possession of a vehicle by deception and fraud, as well as the criminal offense provided for in Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. Taking into account the construction of Part 4 of Art. 289 of the Criminal Code of Ukraine, it was established that the legislator, in fact, did not set a time period for applying to a criminal offender a special basis for exemption from criminal liability, which is inappropriate and needs to be clarified.

Key words: vehicle, possession, criminal offense, criminal liability, counteraction, prevention, object, objective party, judicial practice, qualification, traffic safety, operation, ownership.

Список використаних джерел:

1. Вирок Крижопільського районного суду Вінницької області від 06 грудня 2023 року (справа № 134/2143/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115519985>
2. Правила експлуатації колісних транспортних засобів, затверджені Наказом Міністерства інфраструктури України від 26.07.2013 № 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1453-13#Text>
3. Настанова з експлуатації транспортних засобів в органах та підрозділах ДСНС України, затвердженої Наказом Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 27.06.2013 № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0432388-13#Text>
4. Закон України від 30.06.1993 № 3353-ХІІ «Про дорожній рух». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>
5. Вирок Тарутинського районного суду Одеської області від 29 квітня 2024 року (справа № 515/2013/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118676645>
6. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 21 січня 2016 року (справа 5-365к15). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55315147>
7. Постанова Верховного Суду від 5 березня 2020 року (справа № 755/16101/16-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88232446>
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05#Text>